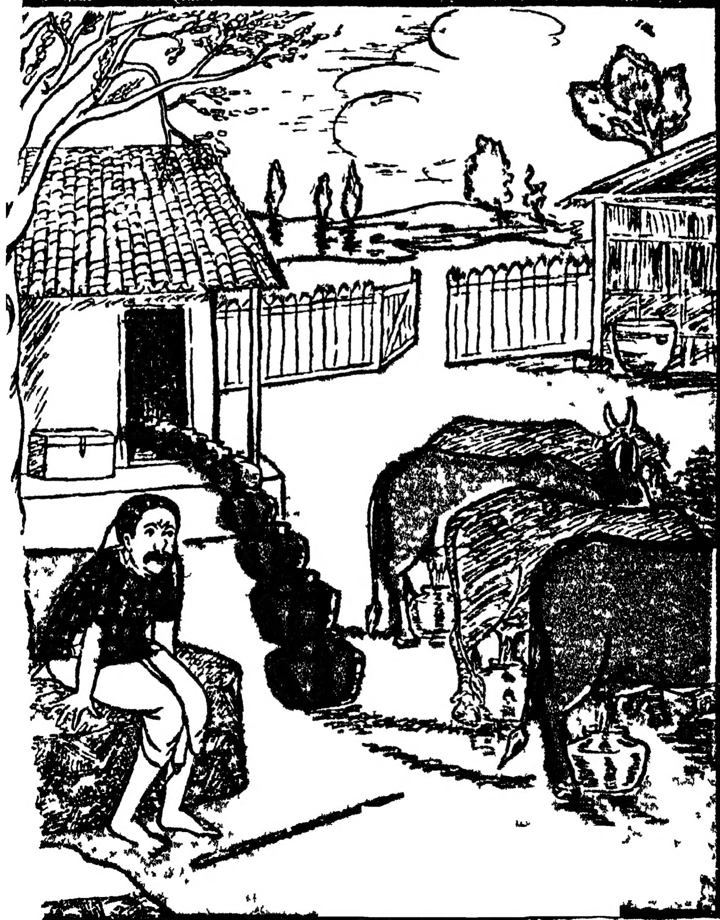
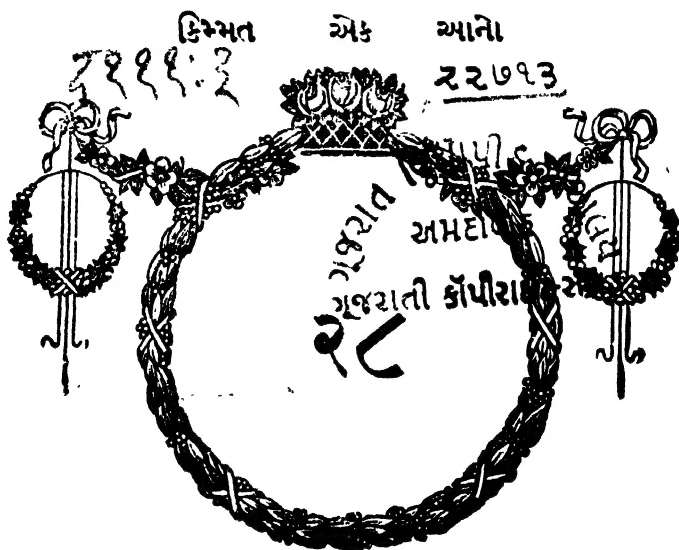

ગાડીવ મુદ્રણાલય ઉવાાડ.
ચકલા, સુરતમાં છાપી ગાંડીવ
સાહિત્ય મંદિર તરફથી નટવર
વીમાવાળાએ પ્રગટ કરી

સંવત ૧૯૯૭ આવૃત્તિ ત્રીજી

કિમ્મત એક આનો

આ જાદુઈ જમરૂખની નાનકડી
વાત એક ઇંગ્રેજી કથાનું સ્વદેશી
રૂપાંતર છે. વાતાવરણને અંગે
ઘટતો ફેરફાર કરવો પડયો છે.
આ નવી આવૃત્તિમાં કશો
ફેરફાર કર્યો નથી.

જાદુઇ જેમરૂખ

(૧)

નીલમપરી ને ચમનપરી ઊંચે આસમાનમાં ઊડતાં'તાં. વાતોચીતો કરતાં'તાં. હસતાં'તાં ને તાળીઓ પાડતાં'તાં.

એમ ગમ્મત કરતાં ને ઊડતાં ઊડતાં ઉધના આવ્યું. પરીઓ તો આસમાનમાં ને ઉધના તો નીચે, જમીન પર, નાનું સરખું દેખાય; કેવું? અજમેરી બોર જેવડું—જાંબુ જેવડું—કેરીના ગોટલા જેવું! પણ ચમનપરીએ તરત ઓળખ્યું.

બોલ્ટી: નીલમબહેન, નીલમ બહેન! જોયું કે પેલું ગામ? પેલું ઉધના?

આપણે તે દિવસે ઊતર્યાં'તાં તે કે?

હા, ને વડ નીચે નાચ્યાં'તાં. અલમપરી હતી ને જબલપરી હતી. અર્જુનપરી હતી ને તબલપરી હતી. સૌએ ઊતર્યાં'તાં ને કેવી મઝા કરી'તી! મારી જ વરસગાંઠ હતી તો!

હા, બહેન! મને પણ બરાબર યાદ છે! ને તારું હીરાઝાંઝર ખોવાયું'તું તે કેટલી વારે જડ્યું'તું!

હા! મારું પ્યારું હીરાઝાંઝર! રાણીજીએ ભેટ, આપેલું તે! ખોવાયું ત્યારે તો મારો જીવ ઊડી ગયો'તો. જડ્યું ત્યારે ચેન પડ્યું! ત્યારથી હું શું કરું છું તે તું જાણે છે?

શું કરે છે?

ઉધનાને એક ભેટ આપું છું. દર વરસે એક

ભેટ. જેના હાથમાં આવે તે લઇ જાય. ગયે વરસે એક હીરો નાંખ્યો'તો. ત્રીજે વરસે એક સોનાના બીયાંવાળું ચીભડું નાંખ્યું'તું. દર વરસે એક નાંખું છું. આજે પણ કંઇ નાંખું એવું થાય છે. વરસ થઇ ગયું છે.

આજે શું નાંખશો?

રાણીજીની વાડીનું એક જમરૂખ મંગાવ્યું'તું. જમરૂખ ખાય તેની મનની ઇચ્છા તરત પાર પડે. બચકું ભરે તે વેળા મનમાં જે વિચાર હોય તે ત્યાં ને ત્યાં પાર પડે. એવું એ જમરૂખ છે. જરા નીચે ઊતરીને નાંખીએ. એવો મંતર ભણીએ, કે ઉધનામાં જે જમરૂખીનું ઝાડ હશે તેને જઇને વળગી જશે. પછી જેને હાથ આવ્યું તે ખરૂં.

બંને પરીઓ થોડે ઊતરી. ઉધના તડબૂચ જેવડું દેખાયું. હજુ ઊતરી. ઉધના ઘર જેવડું દેખાયું.

હજુ ઊતરી. ઉધના ડુંગર જેવડું દેખાયું. એટલે ચમનપરીએ પોતાનું જમરૂખ કાઢયું. જમરૂખ પર ફૂંક મારી. બોલી: જા રે અલ્યા જમરૂખડા! જમરૂખીએ જઇને વળગી જજે! બોલતું નહિ, ચાલતું નહિ! જે લે તેને લેવા દેજે, જે ખાય તેને ખાવા દેજે! મનમાં ધારે તે કામ કરજે.

જમરૂખભાઇ તો ગયા ડબ દઇને નીચે. એક જમરૂખી હતી તેને વળગી પડયા.

(૨)

એ જમરૂખી મંગા પટેલની હતી. મંગળ પટેલને ઉધનામાં સૌ મંગા પટેલ કહેતા. તેના વાડામાંની જમરૂખીએ જઇને પરીનું જમરૂખ—પાકેલું જમરૂખ, ગળ્યું ગળ્યું જમરૂખ, ફેરી જેવડું મોટું જમરૂખ વળગી ગયું.

તે દહાડે તો ગમ્મત થયેલી.

મંગા પટેલની પડોશમાં રતનિયો રહે. રત-

નિયો ને એની ફોઇબા, ને ફોઇબાની દીકરી જમની. ત્રણ જણાં રહે.

રતનિયો તેર વરસનો. ફોઇબા તેપ્પન વરસનાં ને જમની સાત વરસની. ખાય, પીએ ને મઝા કરે.

એક નાની પાડી હતી. થોડું થોડું દૂધ આપતી. નાનો સરખો વાડો હતો. પાંચદશ તેમાં ઝાડો હતાં. એકબે આંબા, બેત્રણ દાડમડી, એક રતાળુનો વેલો, ને બેચાર ભીંડાના છોડ! થોડાં અળુનાં પાન પણ થાય. ફોઇબા તો ઝાડોનું જતન રેક. કેરી વેચે, દાડમ વેચે, અળુનાં પાન વેચે, ને જે આવે તે વડે ત્રણે જણાં ખાય, પીએ ને મઝા કરે.

કંઇ લેવુંકરવું હોય ત્યારે રતનિયો સુરત જાય. પાડીને જોડે એક્કા સાથે. ગામમાં પૂછેઃ કોઇને કંઇ લાવવું છે? કોઇને કંઇ લઇ જવું છે? પછી સુરત જાય. કોઇનું યે કામ કરે ને પોતાનું યે કામ કરે.

આજે રતનિયો પાડી જોડાને ગયો હતો. શિવાકાકાનાં વેંગણ લઇ જવાનાં હતાં. મણ વેંગણ લઇ ગયો'તો; ને પોતાને સારૂ જુવાર લઇને આવતો'તો.

વચ્ચે પાડીબાઇ ચઢ્યાં તોફાને. તે મનમાં વિચાર કરેઃ જાઉં ત્યારે ય ભાર, ને આવું ત્યારે ય ભાર! બેવડું વૈતરૂં મારે કરવાનું ને આ લોકો તો મઝા કરે. પાડીબાઇએ તો માર્યો ઉછાળો. જુવારને ઉલ્લાવી નાંખી. રતનિયાને પાડી નાંખ્યો. જુવા-રને તો વેરી નાંખી! પાડીબાઇ તો તોફાન કરીને ઊભાં રહ્યાં!

રતનિયાભાઇનો પછી જોઇ લ્યો ગુસ્સો ને! બેચાર તો ગાળો દીધીઃ પાડકી તાડકી ચણાની દાળ, ઊભી રહે, તારી વલે કરૂં છું! બેચાર થાપટ લગાવી. કાન પકડીને એવો તો આમળ્યો! પણ પાડીબાઇ તો નર્યાં જીદ્દીનું જ ઝાડ તો!

એટલામાં તો વાગ્યું નગારૂં. દૂર દૂરથી સંભળાયું. ઉધનાના મંદિરનું નગારૂં. રોજ આરતી ઊતરે ત્યારે નગારૂં વાગે. નગારૂં સાંભળ્યું ને પાડી બાઇએ તો મૂકી ગબરડી તે નાઠાં ગામ તરફ.

રતનિયે તો જેમતેમ જુવાર વ્હારી ભેગી કીધી ને ધોતિયે બાંધી. માથે મેલીને એ તો ચાલ્યો ઘેર. પણ થોડી થોડી જુવાર બગડીસ્તો—ગઇસ્તો.

(૩)

પાડીબાઇ ગાલ્લી સાથે ઘેર ઊભેલાં. ડોશીમા પણ બારણામાં જ. રતનિયો આવ્યો ને વાત કરી એટલે ડોશીમા તો ખિજાયાં: એ પાડી બહુ હરામી થઇ ગઇ છે. આવું તે તોફાન ! આવી તે મસ્તી ! બહુ કરશે તો હવેને ફેરે શનિવારના હાટમાં વેચી જ નાંખીશ !

ના, ના ફોઇબા !—રતનિયો પાડીને વેચવાની વાત સાંભળી કરગરી પડયો : એમ ના કરશો. એ

તો બિચારી ભલી છે. કોઇક વાર એમે હોય. મને ક્યાં વાગ્યું છે જે? ને જુવાર બહુ તો અચ્છેરેક માંડ ગઇ હશે. છો ને બિચારી રહેતી. કોઇક દહાડો કામ લાગશે.

વારૂ ત્યારે, ઠીક છે. પણ ચાલ, હવે કપડાં કાઢ ને થોડું ખાઇ લે. ભૂખ્યો થયો હઇશ.

ફોઇબાએ શિંકેથી પતેલી ઉતારી ને રતનિયાને જમવા બેસાડયો. ખાસ્સો દોઢ રોટલો ને પાશેર શાક ચપાટી ગયો. પાણી પીધું ને ઠંડો થયો.

પછી તો ફળિયામાં ગયો. ભાણિયા સાથે વાતો કરી. મકનિયા સાથે મસ્તી કરી. પાછો ઘરમાં આવ્યો.

એટલે ફોઇબા બોલ્યાં: તે રતનિયા, વાડામાં જાને! અળુનાં પાનમાં ને ભીંડાના છોડમાં થોડું પાણી રેડ.

રતનિયો તો વાડામાં ગયો. પાણી રેડયું. ત્યાં

મંગાકાકાની જમરૂખી જોતાં મોંમાં પાણી છૂટયું: લાવ ને એકાદું જમરૂખ તો ખાઇએ.

રતનિયાભાઇએ નજર કરી તો જમરૂખી પર એક એવું સરસ જમરૂખ!–મોટું ફેરી જેવડું, પીળું પાકા પાન જેવું, એવું તો રૂપાળું!

આ યે ખરૂં ભાઇ! બધાં જમરૂખ તો કાચાં છે ને આ ખરૂં પાકું! લાવને ઉડાવી જઇએ.

રતનિયાભાઇ તો વાડ કૂદીને મંગા પટેલના વાડામાં પેઠા. લાકડી વડે જમરૂખ પાડયું, ને ઝાડ તળે ખાવા બેઠા! મનમાં એમ, કે કોણ જોવાનું છે જે?

(૪)

પણ એ તો મંગા પટેલ! મંગા પટેલ તો સ્વભાવના તીખાતમતમતા! મિજાજ તો મોટો તિસ્મારખાં જેવો! રાજી ત્યાં સુધી રાજી, પણ ગુસ્સે થયા ત્યારે કોઇનાજ નહિ તો!

રતનિયે એક બચકું જમરૂખનું ભર્યું, ના ભર્યું, ત્યાં તો દોડતા મંગાકાકા આવ્યા જ છે ને! હાથમાં એક સોટી છે, મારવાને સારૂ ઘુમાવે છે. રતનિયાને થયું: બાપરે! પાંખ હોય તો કેવું સારૂં! એ....ઊડતાકને જઇ પડીએ કયાંના કયાં!

બચકું ભરે છે ને વિચાર કરે છે ત્યાં તો ઓય બાપ રે! એ તો ઊપડયો જ છે ને આકાશમાં! એ તો પેલું જાદુઇ જમરૂખ હતું જાદુઇ! ખાતાં ખાતાં જે ઇચ્છે તે થાય. વાર કેટલી? ચમન-પરીનું જાદુઇ જમરૂખ!

રતનિયાભાઇ તો ઊડીને પડયા પોતાના વાડામાં. મંગાકાકા તો જોઇ જ રહ્યા! ઓ બાપ રે! આ શું! આ છોકરો તો ઊડતો દેખું!

પણ ઊડવામાં ને ઊડવામાં જમરૂખ પેલું ત્યાં ને ત્યાં પડી ગયેલું.

રતનિયાભાઇ પણ ઊડયા તો ખરા, ને પડયા

પણ ખરા. પણ અજબ બહુ થયા! આ શું? હું ઊડયો કેમ? ને વાત શી? દશ મિનિટ તો એ ડાચું વકાસી બેસીજ રહ્યો ને!

બીજી બાજુ મંગાકાકા પણ ઠંડા જ થઇ ગયા!—આ પણ ખરૂં ભાઇ! આ છોકરો ઊડતો કયાંથી થયો? ને (—એટલામાં પેલા જમરૂખ પર નજર પડી—) આ જમરૂખ પણ કયાંથી આવ્યું? કાલે તો કંઇ નહોતું! આવું પીળું, પાકું, રૂપાળું જમરૂખ શાનું વળી?!

લાવ ને ભાઇ, ચાખી તો જોઉં—કહી મંગા પટેલે તો એક બચકું ખાધું: હાશ, આ તો બહુ મજાનું છે—મીઠું સાકર જેવું, જાણે રાંદેરી બારસ્તો. લાવ, પૂરૂં જ ખાઇ જાઉં!

(૫)

મંગા પટેલ તો એમ બોલી બેઠા પાસેના મોટા પથરા પર. ને બીજું બચકું ભરે છે ત્યાં

તો ટન્ ટન્ ટન્ ઘંટડીઓ ગાજવા લાગી. મંગા પટેલની ગાયોભેંસો ગામમાં ભટકી ઘેર આવી. દોહવાનો વખત થયો'તો! મંગા પટેલને આળસ આવ્યું!—આ ગાયભેંસડાં પોતાની મેળે જ દોહવાઇ જતાં હોય તો કેવું સારૂં? હું મારી મેળે અહીં ચોંટીને બેસી જ રહું!

પણ મંગાકાકા ધારે એટલી જ વાર હતી ને! ફડોફડ ઘરમાંથી તાંબડીઓ નીકળી ને બેઠી ગાય ભેંસની નીચે; ને આંચળમાંથી દૂધની ધારા તાંબડીઓમાં પડવા લાગી! ઓત્તારી! આ શું?–કરતાં મંગાકાકા ઊઠવા ગયા તો ઊઠાયજ શાનું? ચોંટી જ ગયલા પથરા સાથે.

કાકા તો ગભરાયા. ખીજમાં ને ખીજમાં જમરૂખ ફેંક્યું રતનિયાના વાડામાં. ને પોતે ઊઠીને ઊભા થવા માટે ખેંચાખેંચ કરવા લાગ્યા!

વાહ, મંગાકાકા વાહ!

(૬)

રતનિયાના વાડામાં પાડીબાઇને બાંધ્યાં'તાં. ત્યાંજ પડયું પેલું જમરૂખ. પાસે જ ખાવાનું પડે, પછી પાડીબાઇ ઝાલ્યાં રહે કે?

પાડીબાઇએ તરત મોં માર્યું. મનમાં ધાર્યું: છે તો અડધું જ, પણ જે છે તે! એવું એવું પણ કયાં મળે છે? આ આંબા ને દાડમડી પર કેરી ને દાડમ ભર્યાંભરપૂર હોય તો પવન પાડયા કરે ને હું તે ખાધાં જ કરૂં! પણ એ દિન કયાંથી?—

એમ વિચારતાં પાડીબાઇએ તો જમરૂખ ખાઇને ખલાસ કર્યું.

પણ એ તો હતું જાદુઇ જમરૂખ! પાડીબાઇને તેની શી ખબર? આંબો ને દાડમડી કેરી દાડમથી ભર્યાંભરપૂર થઇ ગયાં ને ડબોડબ કેરીઓ પડવા લાગી!

અવાજ સાંભળીને ફોઇબા દોડી આવ્યાં. જુએ

છે તો આબા પર ફેરી જ ફેરી! દાડમડી પર દાડમજ દાડમ! ઓય બાપ રે! આ તે કેવું જાદુ?

રતનિયાને બૂમ પાડી: રતનિયા, રતનિયા, જો તો ખરો! આ બધું શું?

રતનિયો ઘરમાંથી દોડતો આવ્યો: ઓ બાપ રે! આ તો ખરૂં જ જાદુ ને!

ફોઇબા કહે: આ તો બસો રૂપિયાની ફેરી ને સો રૂપિયાનાં દાડમ હશે. રતનિયા! આ જાદુ કોણે કર્યું?—

હં! હં! એ તો આપણી પાડી જ હશે રે ફોઇબા! તમે એને વેચવાની વાત કરતાં'તાં, તેથી એણે બતાવી કરામત!

રતનિયાની નજરે પેલા જમરૂખની એક કચ્ચર પાડીના મોંમાંથી સરી પડતી દેખાઇ!

"હં! હં! એ તો એ જ! પાડી ને જમરૂખ! ખરૂં ભાઇ એ જમરૂખ તો!"

એમ બોલતો રતનિયો તો હરખાતો હરખાતો ભાણિયાને ને મકનિયાને વાત કરવા સારૂ દોડી ગયો.

(૭)

ફોઇબા તો કંઇ રાજી થાય, કંઇ રાજી થાય! ચાલો, હવે તો બીજી બે ભેંસ લેવાશે ખરી!

હોંશમાં ને હોંશમાં ખાતરી કરવા બે કેરી તો ડોશી ખાઇ પણ ગયાં!

જમની પણ શાની રહે? તેણે પણ કેરીઓ ઊડાવવા માંડી.

× × ×

નીલમપરી ને ચમનપરીએ પાછાં વળતાં નજર કરી: ચાલો ભાઇ, જે થયું તે ઠીક થયું. ગરીબની આંતરડી ઠંડી થઇ ને!

